

دوره نامه

نقش قیام امام حسین علیه السلام

در ایجاد تمدن نوین اسلامی

مقرتبیانات اسلامی روزنامه
رهبر جمهوری

السلام علیکم وعلیٰ آله وعلیٰ اصحابکم

نقش قیام امام حسین علیه السلام در ایجاد تمدن نوین اسلامی

اشاره

جنگ‌های بزرگی در طول تاریخ اتفاق افتاده است که برخی از آنها با وجود سال‌ها طول کشیدن، تنها در کتاب‌های تاریخی یا دروس مرتبط با تاریخ از آنها یاد می‌شود؛ اما جنگی یک‌روزه در ۱۴۰۰ سال پیش واقع شد که وجهه‌ای بین‌المللی پیدا کرد و بیشتر مردم دنیا - زیاد یا کم - درباره آن آگاهی دارند؛ چراکه جنس این جنگ متفاوت از جنگ‌های دیگر است و مقایسه‌شدنی با آنها نیست؛ زیرا یک جنگ یا درگیری عادی نبود و همین دلیل موجب ماندگاری آن شده است.

این قیام تنها ویژه شیعیان و حتی مسلمانان نیست؛ از این رو باید از زاویه تمدنی به آن نگریست. این نگرش سبب درک بیشتر از رسالت جاودان این نهضت بر مناسبات بشری خواهد شد و در صورتی که مبلغان نیز چنین نگاهی را در خود تقویت کنند، حماسه حسینی را جامع‌تر درک کرده و رسالت عاشورایی را با این نگرش تدوین و تشریح می‌کنند.

معناشناسی تمدن اسلامی

تمدن به معنای شهرآیینی و در مقابل توحش است. بیشترین دلیل توحش، نادانی و جهل است؛ بنابراین با رفع شدن جهل از جامعه، جامعه متمدن خواهد شد. در

زیارت اربعین می‌خوانیم:

وَبَدَلٍ مُّهِجَّتَهُ فَيْكَ لِيَسْتَنْقِذَ عِبَادَكَ مِنَ الْجَهَالَةِ وَ خَيْرَةَ الضَّلَالَةِ؛ و [شهادت می‌دهم] امام حسین علیه السلام جانش را در راه تو بذل و بخشش نمود تا بندگان را از جهالت و نادانی و سرگردانی گمراهی نجات بخشد؛

یعنی هدف اصلی امام حسین علیه السلام از قیام، جهل‌زدایی است. بنابراین اگر گفته شود امام به شهادت رسید تا جامعه را از توحش برهاند و تمدن را جایگزین آن کند، حرف عبثی نیست.

بنابراین تمدن در مقابل توحش است؛ اما نمی‌توان آن را منحصر به مظاهر تمدنی از قبیل ساختمان و پیشرفت‌های صنعتی و تکنولوژی دانست، بلکه تلاش برای بسط عدالت، ظلم‌ستیزی و ... نیز به نوعی گام برداشتن به سوی تمدن آرمانی است.

اگر این تلاش‌ها نایل به مقصود شود، به یقین تمدن ایده‌آل محقق خواهد شد که امروزه از آن به «تمدن نوین اسلامی» تعبیر می‌شود.

۱. قیام قیام‌پرور

از آنجاکه انقلاب حسینی حرکتی شخصی نبود که تاریخ مصرف آن گذشته باشد، بلکه حرکتی منحصر به فرد بود که در طول تاریخ شبیه آن را نمی‌توان یافت، زمینه‌ساز برای قیام‌های متعدد و به نمادی برای مقاومت و

السلام علیکم وعلیٰ آله واولادکم الطیبین

و مسلمانان نیست، بلکه الگویی برای ظلم‌ستیزی مصلحانی همانند گاندی شده است. او می‌گوید: «بر من روشن است که اگر هندوستان بخواهد یک کشور پیروز گردد، باید از امام حسین علیه السلام سرمشق گرفته و از او پیروی کند».

روحیه شهادت‌طلبی در کشورهای منطقه از جمله ایران، لبنان، عراق و یمن همه و همه یک سرمشق داشتند و آن امام حسین علیه السلام بود؛ از این رو اگر جمهوری اسلامی که داعیه برپایی تمدن نوین اسلامی را دارد، موفقیتی به دست آورد، بخشی از تأثیر قیام امام حسین علیه السلام است.

۲. قیام ارزش‌ساز

اگر به‌درستی بررسی شود، همه خوبی‌ها و زیبایی‌ها در خیمه امام حسین علیه السلام و همه بدی‌ها و زشتی‌ها در خیمه عمر بن سعد جمع شده بود. کربلا دانشگاهی بود که استادان بزرگی ارزش‌های دینی و انسانی را در بالاترین حد آن تدریس کردند. زندگی شرافت‌مندانه، نمونه اخلاق و ارزش‌های انسانی و معیاری تمام و کمال را می‌توان در کربلا جستجو کرد.

امام حسین علیه السلام استاد ازجان‌گذشتن، حضرت عباس علیه السلام استاد وفا، حضرت علی‌اکبر علیه السلام استاد جوانمردی، قاسم بن حسن علیه السلام استاد نوجوانان، حضرت زینب علیه السلام استاد صبر و استقامت، حر شهید استاد توبه و بازگشت و شهیدان دیگر هر کدام درس ارزشمندی را در روز عاشورا

فداکاری برای آیندگان شد. به عبارتی دیگر این قیام تنها یک حرکت سلحشورانه بر ضد خلیفه ظالم وقت نبود، بلکه الگویی شد برای بسیاری از قیام‌ها و انقلاب‌های آینده و به تعبیر دیگر قیامی است قیام‌پرور؛ به همین دلیل در هر دوره با تاسی به این قیام، انقلاب‌هایی علیه حاکمان ظالم به وقوع می‌پیوندند و در هر دوره این حاکمان افزون بر سرکوبی قیام، به دنبال خشکاندن ریشه آن هستند و با ابزارهای مختلف در صدد مقابله با حماسه حسینی بر می‌آیند. تخریب حرم حسینی توسط متوکل عباسی راهم می‌توان از این قبیل دانست؛ چراکه او متعرض دیگر اماکن مقدس در عراق نشد.

قیام امام حسین علیه السلام راه را برای پیام‌های بعدی باز کرد؛ از جمله قیام مردم سیستان، قیام مردم مدینه، قیام توابین و قیام مختار که به خون‌خواهی امام حسین علیه السلام به قوع پیوست. چرا مردم کوفه که امام حسین علیه السلام را تنها گذاشتند، حاضر شدند زیر پرچم سلیمان بن صُرد و مختار به جنگ مروانیان بروند؟ آیا جز این است که بیداری را امام حسین علیه السلام به وجود آورده بود؟ تأثیر این قیام تا جایی بود که حتی برخی دنیاطلبان سوءاستفاده کردند و بر موج ایجادشده توسط حماسه حسینی سوار می‌شدند؛ از جمله شورش عبدالله بن زبیر و قیام ابومسلم خراسانی.

سلسله قیام‌هایی که از روز عاشورای سال ۶۱ قمری آغاز و تاکنون ادامه دارد که حتی منحصر به شیعیان

السلام علیکم وعلیٰ آله واولادکم الطیبین

برای جهانیان تدریس کردند.

می خوانم؛ چراکه [این گروه] سنت پیامبر را از بین برده و بدعت [در دین] را احیا کردند. اگر سخنانم را بشنوید و فرمانم را اطاعت کنید، شما را به راه راست هدایت می کنم.

انسان های آزاده حتی از اشقیای کربلا نیز می توانند در جنبه سلبی درس آموزی کنند؛ همان طور که سعدی آموختن ادب را از بی ادبان میسر می داند. رذالت، توحش، عهدشکنی، جنایت و... از جمله مواردی هستند که بالاترین درجه آن را می توان در حرمله، شمر، سنان و... مشاهده و برخلاف آن عمل کرد.

سنت پیامبر صلی الله علیه و آله، تمدن ساز بود؛ اگرچه بعد از رحلت حضرت، دستور خدا در مورد جانشینی و به تبع عمل حداکثری به آموزه های اسلام کنار گذاشته شد، اما همان عمل حداقلی نیز در قرن چهارم و پنجم تمدنی ساخت که در نوع خود بی نظیر بود.

این گونه درس آموزی ها اگر به درستی انجام شود، ارزش های دینی و انسانی زنده می گردد و پیرو آن تمدن نوین اسلامی محقق خواهد شد.

شهادت امام حسین علیه السلام تقریباً پنجاه سال بعد از رحلت نبوی است؛ در این مدت ارزش های اسلامی که برخاسته از قرآن و سنت نبوی بود، به صورت قهقرایی با سرعت به سمت افول پیش می رفت و به نقطه زوال نزدیک می شد.

۳. نجات بخشی تمدن اسلامی

امام حسین علیه السلام همان گونه که خود فرمود، برای اصلاح دین جدشان دست به قیام زدند و به حق مانع از بین رفتن اسلام شدند؛ همان گونه که معروف است: «الاسلام محمدی الحدوث، حسینی البقاء»؛ زیرا دین جدشان که برای تحقق توحید و حاکمیت نظام توحیدی برپا شده بود، توسط یزید در حال فروپاشی قرار داشت.

اگر امام حسین علیه السلام قیام نمی کرد و سکانداری اسلام با همان فرمانی که معاویه و سپس یزید در دست داشتند، ادامه می یافت؛ همان عمل حداقلی نیز کنار گذاشته می شد و چنین تمدنی ساخته نمی شد؛ بنابراین قیام حضرت برای نجات تمدن اسلامی از انحطاط بود.

امام علیه السلام می فرماید: **وَ اَنَا اَدْعُوْكُمْ اِلَى كِتَابِ اللّٰهِ وَ سُنَّةِ نَبِيِّهِ صلی الله علیه و آله فَإِنَّ السُّنَّةَ قَدْ اُمِيَّتَتْ وَ اِنَّ الْبِدْعَةَ قَدْ اُحْيِيَّتْ، وَ اِنْ اَسْتَمِعُوا قَوْلِي وَ تَطِيعُوا اَمْرِي، اَهْدِيْكُمْ سَبِيْلَ الرَّشَادِ؛**

۴. تأثیرهای مثبت قیام امام حسین علیه السلام در مظاهر تمدنی

من شما را به کتاب خدا و سنت پیامبرش صلی الله علیه و آله فرا

برخی تصور می کنند منظور از تمدن تنها مظاهر تمدنی

السلام علیکم وعلیٰ آله واهل بیت النبوة

یافت: معماری، نقاشی، شعر آیینی، هنر دستی از قبیل کندوکاری‌های زیبا در ضریح و اجزای مختلف حرم نمونه‌های از این مظاهر است.

بین مظاهر فوق، شعر از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ زیرا یکی از نمادهای فرهنگی است که به نوعی تمدن‌ساز است و شاید تأکید بر سرودن شعر در رثای امام حسین علیه السلام از سوی ائمه اطهار علیهم السلام از این باب باشد. در کامل‌الزیارات بابی به این سنخ از روایات اختصاص داده شده است و در روایتی بهشت را جزای کسی می‌داند که با سرودن شعر، خود و مردم را در عزای حسینی بگریاند؛ بر همین اساس شاعران بسیاری قریحه و طبع خود را در خدمت حماسه حسینی گذاشتند.

این تشویق‌ها حتی شعرای نامی از قبیل کسایی مروزی، سنایی، سلمان ساوجی، خواجوی کرمانی، عطار، مولوی، وحشی بافقی و ناصر خسرو را به میدان آورد.

در سده‌های هفتم و هشتم سرودن شعر آیینی و مرثی متداول شد و شعر وسیله بیان مناقب اهل بیت علیهم السلام یا مرثی آنان گشت. برخی از شاعران همانند محتشم کاشانی، فؤاد کرمانی، وصال شیرازی، صامت بروجردی و جودی خراسانی به نام شاعران آیینی مشهور شدند.

عالمان نیز در تشویق شاعران نقش داشتند؛ صاحب

از جمله معماری، ساختمان و... است. امام خمینی رحمته الله علیه درباره این نگاه اشتباه، می‌فرماید:

مستشرقان تمدن را تنها در ساختمان‌های بلند، بناهای عالیه و ساختمان مدارس و مساجد و مانند اینها محدود کرده‌اند؛ یعنی در یک نگاه محدود و ماده‌نگر تمدن عمدتاً به دستاوردهای مادی محدود می‌شود و حال آنکه در نگاه عمیقی که برخاسته از نگاهی خاص به انسان و تعامل انسان با محیط پیرامون و تعامل انسان و خداست، انسان وارسته، اخلاقی و فرهیخته نیز یک دستاورد تمدنی به حساب می‌آید.

در این نگاه اشتباه، تمدن نمودی از پیشرفت‌های صنعتی و تکنولوژی است و کشورهای که از نظر صنعتی ضعیف هستند، عقب‌مانده تمدنی معرفی می‌شوند.

در صورتی که چنین تلازمی معنا ندارد، بلکه پیشرفت‌های تمدنی می‌تواند تنها یکی از مؤلفه‌های تمدن باشد.

پس از شهادت امام حسین علیه السلام محبت بی‌نظیری بین شیعیان به وجود آمد؛ همان‌گونه که در روایت آمده است: «وَقَالَ إِنَّ لِقَوْلِ الْحُسَيْنِ حَرَارَةً فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لَا تَبْرُدُ أَبَدًا؛ برای شهادت حسین علیه السلام، حرارت و گرمایی در دل‌های مؤمنان است که هرگز سرد و خاموش نمی‌شود». این حرارت و گرما محبتی ایجاد کرد که به صورت‌های مختلف و در مظاهر متعدد تمدنی تجلی

السلام علیکم وعلیٰ آله وعلیٰ سبطکم وعلیٰ بنو النبی وعلیٰ آل النبی

احادیث دیده می‌شود. پیامبر ﷺ به حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ قَبْرَكَ وَقَبْرَ وُلْدِكَ بِقَاعًا مِنْ بَقَاعِ الْجَنَّةِ وَ عَرَصَةً مِنْ عَرَصَاتِهَا».

این احادیث و روایات مشابه، دل‌ها و سپس جسم‌ها را روانه عتبات عالیات و به‌ویژه کربلا می‌کند. اوج علاقه زائران، معماری اسلامی را تحت تأثیر مناسک و فرهنگ قرار داد و به صورت سبک جدیدی از معماری ظاهر شد که می‌توان از آن با عنوان «معماری آستانگی» یاد کرد. گنبد، مناره، ایوان، رواق، سردر، راهروی‌ها منتهی به رواق و صحن‌ها همه ناشی از فرهنگ زیارت است.

علاقه بی‌شائبه به امام حسین علیه السلام در نمادهای مختلف از جمله معماری خود را نشان داد و از همان ابتدا بقعه و بارگاه بر مزار شهدای کربلا ساخته شد. اولین بقعه به دست مختار در سال ۶۶ هجری بود که در سال ۱۹۳ توسط مأمون بازسازی و به وسیله متوکل تخریب شد.

دومین مرتبه بقعه توسط منتصر عباسی به سال ۲۴۷ ساخته شد و علویان طبرستان در سال ۲۸۳ تجدید بنا کردند.

ساخت، تعمیر و تجدید بناها در هر دوره، حرم مطهر را به یکی از باشکوه‌ترین معماری‌های جهانی بدل کرده است.

از پیامدهای تمدنی دیگر قیام امام حسین علیه السلام، حضور

جواهر می‌گوید ای کاش ثواب قصیده هائیه یکی از شاعران آیینی به نام ادیب الشریعه شیخ اُزری در نامه عمل من بود و ثواب کتاب جواهر در نامه آن شاعر.

این‌گونه اشعار شجاعت و شهامت را در دل‌ها تقویت می‌کرد و روحیه حماسی را از در طول ۱۴۰۰ سال گذشته از قرن‌ها به قرن دیگر منتقل کرد. برخی از پژوهشگران معتقدند: «هر فکر و فرهنگی که زبان شعر را به کار نگیرد، در حق خود کوتاهی عظیم کرده است».

برپایی عزاداری، یکی دیگر از نمادهای تمدنی است. عزاداری افزون بر تزریق حق‌طلبی و جورستیزی، افراد را به بذل مال و اطعام در مجالس حسینی تهییج می‌کند و فقیران را با اغنیا بر یک سفره می‌نشاند؛ همچنین از انگشت‌شمار محدود مجالسی است که اطعام فقیران با عزت نفس انجام می‌شود. ائمه اطهار علیهم السلام نیز خود چنین مجالسی را برپا می‌کردند.

هنگامی که دولت شیعی آل بویه به قدرت رسید، مجالس حسینی به طور وسیع و در سطح گسترده‌ای از شهرهای مختلف برپا شد.

عزای امام حسین علیه السلام سبب شد هنر نمایشی در شیعه بیش از دیگر فرق و ملل ظاهر شود؛ شبیه‌خوانان یا تعزیه‌خوانان وقایع کربلا را به تصویر می‌کشیدند. توجه به قبور امامان علیهم السلام و زیارت آنها فراوان در

السلام علیکم وعلیٰ آله وعلیٰ انبیاء

عالیه رسیدند؛ به گونه‌ای که امام حسین علیه السلام آنها را این‌گونه خطاب کرد: «من وفادارتر و بهتر از شما یارانی ندارم و نمی‌شناسم»؛ از این رو ما نیز باید اهتمام خود را بر دلدادگی و عاشقی امام حسین علیه السلام قرار دهیم.

توده‌های مردم به وظایف خود عمل کرده‌اند و اکنون زمان نقش‌آفرینی نخبگان فکری، علمی، ادبی و هنری برای تبیین رسالت امام حسین علیه السلام در جهان معاصر فرا رسیده است.

تأثیرهای شعایر حسینی در جهان معاصر در عرصه آداب دینی و نیز فکری و فرهنگی مسئله‌ای نیست که نادیده گرفته شود.

اگرچه حجم عزاداری در کشورهای مختلف و پیاده‌روی اربعین هر سال بیشتر و بهتر و باشکوه‌تر برگزار می‌شود، اما تأثیر قیام منحصر در این‌گونه مناسک و مراسم نیست. کتاب‌ها، مقالات، کنفرانس‌ها و نشست‌های جهانی در ابعاد تاریخی، عقیدتی، حماسی و حتی ادبی گواه بر این مطلب است.

اگر تأثیرهای قیام در مجرای صحیح قرار گیرد، می‌توان با قیام امام حسین علیه السلام تغییرات عمده تمدنی در جهان ایجاد کرد؛ به همین دلیل ما باید همه فعالیت‌های علمی و شعایی خود را در قبال قیام امام حسین علیه السلام و در راستای امت اسلامی قرار دهیم و از هر آنچه مانع

فعال بانوان در این حماسه باشکوه است. نقش‌آفرینی انکارنشده بانوان نشان داد فرهنگ اسلام به نیمی از جامعه یعنی بانوان بی‌تفاوت نیست و آنها نیز در ساخت تمدن اسلامی می‌توانند و باید حضور فعال و نقش‌آفرین البته با رعایت موازین داشته باشند.

۵. مبلغان و ترویج‌رویکرد تمدنی حماسه عاشورا
تأثیرهای مثبت رویکرد تمدنی در تبیین نهضت حسینی و تأکید بر رویکرد تمدنی، این واقعیت را گوشزد می‌کند که امام حسین علیه السلام تنها از انسان‌های عصر خود یاری نطلبید، بلکه مخاطبش همه انسان‌ها در طول اعصار و قرون است: هَلْ مِنْ ذَابٍ يَذُبُّ عَنْ حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ هَلْ مِنْ مُؤَجِدٍ يَخَافُ اللَّهَ فِينَا هَلْ مِنْ مُغِيثٍ يَرْجُو اللَّهَ بِإِعَانَتِنَا هَلْ مِنْ مُعِينٍ يَرْجُو مَا عِنْدَ اللَّهِ فِي إِعَانَتِنَا؛ آیا دفاع‌کننده‌ای هست که از حرم رسول خدا صلی الله علیه و آله دفاع کند؟ آیا یگانه‌پرستی هست که درباره ما از خدا بترسد؟ آیا فریادرسی هست که با فریادرسی از ما به خدا امید داشته باشد؟ آیا مددکاری هست که با کمک به ما امید به آنچه نزد خداست داشته باشد؟

در پاسخ به ندای امام، باید با نگرش تمدنی، یک فرهنگ جهانی از قیام امام حسین علیه السلام نهادینه کنیم که الهام‌بخش نسل‌های آینده باشد. نگرش تمدنی سبب هوشیاری ما می‌شود؛ همچنین به این درک برسیم که یاران مخلص و شجاع امام حسین علیه السلام از انبیا و ائمه نبودند، بلکه انسان‌هایی عادی بودند که به درجات

السلام علیکم و آله و سلم

تحقق اهداف رسالت حسینی می شود، دوری کنیم.

به قلم: **حجت الاسلام والمسلمین دکتر مصطفی محسنی (دکتری تاریخ و تمدن اسلامی)** - ره توشه مبلغان محرم شماره هجدهم

کتابنامه

۱. ابن قولویه، جعفر بن محمد، کامل الزیارات، چ اول، نجف: دار المرتضویة، ۱۳۵۶ ش.
۲. ابوالحسنی، علی، مهاتما گاندی، چ اول، تهران: عبرت، ۱۳۷۷ ش.
۳. جمعی از نویسندگان، مجموعه مقالات همایش امام حسین علیه السلام، تهران: مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام، ۱۳۸۱ ش.
۴. سید بن طاووس، علی بن موسی، اللهوف علی قتلی الطفوف، تهران: نشر جهان، ۱۳۴۸ ش.
۵. شیخ طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الاحکام، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ق.
۶. شیخ مفید، محمد بن محمد، المزار، مصحح: محمدباقر ابطحی، چ اول، قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید، ۱۴۱۳ ق.
۷. صفا، ذبیح الله، تاریخ ادبیات در ایران، تهران: بی نا، ۱۳۷۸ ش.
۸. طبری، محمد بن جریر، تاریخ الأمم و الملوک، تحقیق: محمد أبو الفضل ابراهیم، چ دوم، بیروت: دار التراث، ۱۳۸۷ ق.
۹. فقیهی، علی اصغر، آل بویه و اوضاع زمان ایشان، تهران: صبا، ۱۳۵۷ ش.
۱۰. کردیمی، امرالله، «انگشت هنرمند»، حجره، ۱۳۷۸ ش.
۱۱. گروهی از نویسندگان، از زبان روزگار، چ اول، تهران: نشر معارف، ۱۴۰۲ ش.
۱۲. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، چ دوم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
۱۳. محدث نوری، حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، چ اول، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۸ ق.
۱۴. مدرس، محمدباقر، شهر حسین، چ اول، قم: دار العلم، ۱۳۸۰ ش.
۱۵. مطهری، مرتضی، حماسه حسینی، چ ۱۹، تهران: صدرا، ۱۳۷۱ ش.
۱۶. موسوی خمینی، سیدروح الله، صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته الله علیه، ۱۳۷۸ ش.

قائم على
السلام

السلام عليكم يا انصار الحسين

يا حسين
يا علي
يا ابي طالب
يا ابا عبد الله
يا ابا محمد
يا ابا جعفر
يا ابا محمد
يا ابا جعفر
يا ابا محمد
يا ابا جعفر

يا حسين
يا علي
يا ابي طالب
يا ابا عبد الله
يا ابا محمد
يا ابا جعفر
يا ابا محمد
يا ابا جعفر
يا ابا محمد
يا ابا جعفر